

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Визначено сучасні тенденції функціонування вищої фізкультурної освіти. Науково обґрунтовано необхідність гуманізації та гуманітаризації, фундаменталізації, забезпечення неперервності, міждисциплінарності та інтернауковості, інтелектуалізації та динамізації професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

Ключові слова: тенденції, професійна підготовка, фахівці з фізичного виховання та спорту.

Постановка проблеми

На сучасному етапі розвитку професійної вищої школи основною ідеєю концепції вищої освіти є підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентноздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи зі спеціальності на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності.

У зв'язку з провідними тенденціями в сучасній освітній сфері система професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту потребує відчутної оптимізації, зміни педагогічної парадигми, реалізації ефективного навчально-виховного процесу підготовки висококваліфікованих фахівців.

Водночас, реформування вищої освіти в галузі фізичної культури та спорту доцільно здійснювати з урахуванням провідних тенденцій функціонування вищої освіти в Україні та інтеграційних процесів у сфері вищої освіти європейських країн згідно з принципами Болонської декларації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив встановити, що фундаментальну основу підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту заклали дослідження, здійснені у контексті професійної підготовки фахівців з позицій філософії освіти (В.П. Андрущенко, Г.О. Балл, В.Г. Кремень, В.І. Луговий, В.О. Огнев'юк та інші), неперервної професійної освіти (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, С.О. Сисоева та інші), удосконалення навчального процесу у вищих навчальних закладах (А.М. Алексюк, В.Є. Білогур, Я.Я. Болюбаш, А.О. Вербицький, В.А. Козаков та інші), професійної підготовки майбутніх фахівців (Ю.Д. Бойчук, О.А. Дубасенюк, М.Б. Євтух, В.І. Наумчук, В.В. Ягупов та інші), професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту (М.В. Дутчак, Р.П. Карпюк, Р.В. Клопов, А.П. Конох, О.С. Куц, Є.Н. Приступа, Л.П. Сущенко, О.В. Тимошенко, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій).

В той же час, актуальним є дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту з урахуванням провідних сучасних тенденцій вищої освіти.

Робота виконана згідно плану НДР Луцького інституту розвитку людини Університету "Україна".

Мета дослідження – визначити та науково обґрунтувати сучасні тенденції функціонування системи вищої освіти в галузі фізичної культури та спорту.

Виклад основного матеріалу

В основу сучасної системи професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту покладені прогностичні ідеї, які досить широко використані в Національній доктрині розвитку освіти (2001), Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004), Законі України "Про фізичну культуру і спорт" (1994), Цільовій комплексній програмі "Фізичне виховання – здоров'я нації" (1999-2005), Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки (2006), Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки (2011), Концепції Загальнодержавної програми "Здоров'я 2020: український вимір" на 2012-2020 рр. (2011), які є системою орієнтирів і поглядів на роль, організацію та функціонування сфери фізичної культури і спорту в Україні на довгостроковий період з урахуванням розвитку держави та світового досвіду.

Враховуючи положення, викладені у зазначених нормативно-правових документах галузі фізичної культури та спорту, нами визначено взаємовплив сучасних тенденцій функціонування вищої освіти на формування вимог до підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту (рис. 1).

Розкриємо зміст основних тенденцій професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

Ми виходимо з того, що професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту включає: володіння інтелектуальними засобами пізнання і організації професійної діяльності в сфері фізичної культури та спорту; наявність стійкої потреби у здійсненні професійної діяльності; мотивацію на використання традиційних та новітніх оздоровчих технологій у професійній діяльності; володіння загально-професійними та спеціальними знаннями, уміннями і навичками, які забезпечують ефективність здійснення професійної діяльності в умовах сучасного конкурентного середовища; творчу направленість професійної діяльності; високий рівень сформованості культури здоров'я та індивідуального стилю професійної діяльності.

Передумови професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту	Система вищої освіти на сучасному етапі	Система вимог до професійної підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту	Спрямованість професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту
	- модернізація системи вищої освіти		- володіння інтелектуальними засобами пізнання і організації професійної діяльності
	- інтеграція науки і практики, інноваційні процеси в системі професійної підготовки майбутніх фахівців		- наявність стійкої потреби у здійсненні професійної діяльності
	- інтенсифікація навчально-виховного процесу, впровадження творчих, дослідницьких форм і методів навчання		- мотивація на використання традиційних та новітніх оздоровчих технологій у професійній діяльності
	- орієнтація на професійно-особистісний, системний, аксіологічний, акмеологічний, особистісно орієнтований, діяльнісний, рефлексивний і компетентнісний підходи в професійній підготовці майбутніх фахівців		- володіння загально професійними та спеціальними знаннями, уміннями і навичками, які забезпечують ефективність здійснення професійної діяльності в умовах сучасного конкурентного середовища
	- інформатизація вищої освіти, яка обумовлена широким впровадженням нових інформаційних і комунікаційних технологій, а також методів і форм навчання, пов'язаних із ними		- творча направленість професійної діяльності
	- впровадження дистанційних форм навчання на основі засобів інформаційних технологій		- високий рівень сформованості культури здоров'я та індивідуального стилю професійної діяльності
	- входження української системи вищої освіти у європейський освітній простір		
	Професійно-особистісні особливості		
	- направленість особистості на отримання конкурентноздатних знань, умінь і навичок		
	- зміна ролі самоосвіти і самовдосконалення особистості в процесі професійного становлення		
- творча направленість професійної діяльності, зумовлена актуалізацією процесів самореалізації особистості			

Рис. 1. Взаємовплив сучасних тенденцій функціонування вищої освіти на формування вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту

Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту повинен здійснюватися з урахуванням таких провідних сучасних тенденцій: гуманізації та гуманітаризації, фундаменталізації, забезпечення неперервності, міждисциплінарності та інтернаукності, інтелектуалізації та динамізації.

Гуманізація професійної підготовки студентів включає в себе логіку переходу від технократичної до антропологічної її парадигми, розкриває залежність процесу підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у вищому навчальному закладі від ступеня спрямованості освітнього процесу на особистість студента, орієнтацію на особистісну компоненту.

Гуманізація освіти є досить масштабною у часі здійснення та складною за структурою, це процес морально-психологічної перебудови людини, внутрішньої переорієнтації системи духовних цінностей, усвідомлення власної гідності і цінності іншої людини, формування почуттів відповідальності та причетності до минулого, сучасного і майбутнього. Гуманістичний напрям сучасної вищої фізкультурної освіти накладає на особистість відповідальність не тільки за свою професійну поведінку перед суспільством, але й за відношення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до соціальної цінності.

Узагальнюючи різні підходи до категорії гуманізації, А.П. Конох виокремлює такі її сутнісні характеристики: "зміна освітньої парадигми – інформаційної на смислової, тобто зміщення пріоритетів освітнього процесу в бік розвитку психологічних, фізичних, інтелектуальних, моральних та інших сфер особистості фахівця замість простого оволодіння певною інформацією; формування визначеного кола вмінь і навичок, що стає не стільки метою, скільки засобом досягнення мети оновленого освітнього процесу; зосередження зусиль педагогів на вихованні людини як цілісної творчої індивідуальності – вільної, самостійної, творчо мислячої особистості, громадянина-гуманіста, здатного здійснювати обґрунтований вибір у різноманітних навчальних, професійних та життєвих ситуаціях; забезпечення необхідних організаційно-педагогічних, соціально-педагогічних, морально-психологічних та інших умов для успішного досягнення зазначеної переорієнтації освітнього процесу" [1, с. 163].

У світлі досліджуваної проблеми, *гуманізація професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту* спрямована на: орієнтацію на всебічний розвиток особистості: чим гармонійнішим буде загальнокультурний, соціально-моральний та професійний розвиток особистості майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту, тим більш творчим і креативним він стане у професійній діяльності; неперервний загальний і професійний розвиток особистості майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту: таким процес підготовки стане при умові, якщо він буде орієнтованим на "зону найближчого розвитку" студентів; необхідність виведення розвитку студентів за межі свого "Я" і найближчого соціуму, що допоможе їм усвідомити проблеми всього людства, відчутти причетність до природи і суспільства, відповідальність за їх стан і розвиток; набуття процесом гуманітарного, соціально-морального і професійного розвитку особистості такого характеру, коли у майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту прокидається усвідомлене прагнення до самовдосконалення і самореалізації у професійній діяльності.

Необхідність *гуманітаризації* професійної освіти викликана зміною ролі вищої школи як соціального інституту, який сьогодні покликаний не тільки і не стільки займатися підготовкою професіоналів, скільки готувати широкоосвічених особистостей з високим рівнем загальної культури, активною громадською позицією; така тенденція означає необхідність підвищення загальнокультурного рівня майбутніх фахівців.

Гуманітаризація фізкультурної освіти актуалізує проблему вдосконалення фізичної культури майбутніх фахівців на основі розробки особистісно орієнтованих технологій, забезпечує умови особистісного розвитку студента, його самореалізації у фізичній культурі і спорті, сприяє підвищенню фізичного і розумового потенціалів, формування світогляду, духовних зразків поведінки.

Гуманітаризація професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту передбачає: закладку у майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту основ гуманістичного світогляду та духовних цінностей цивілізованого світу; впровадження у процес підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до професійної діяльності гуманітарних технологій, які сприяють підвищенню комфортності та ефективності умов розвитку особистості студента; заміну репродуктивної по характеру пізнавальної діяльності студентів на діяльність дослідницьку; підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту, їх мобільності до сприйняття інноваційних процесів, оволодіння сучасними оздоровчими технологіями, їх впровадження в практичну діяльність.

Фундаменталізація професійної освіти передбачає перерозподіл пріоритетів змісту професійної підготовки із вузькоспеціальних, спеціалізованих компонентів знань на загальнокультурні та загальнонаукові системні знання, які пов'язані з людською особистістю у всій сукупності її проявів та є основою професіоналізму майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. С.О. Сисоева вважає, що "фундаменталізація освіти спрямована на формування системного мислення, цілісної наукової картини світу, забезпечення пріоритетності інформаційних компонент у перспективній системі освіти" [2].

Підґрунтям розв'язання проблеми фундаменталізації вищої фізкультурної освіти є створення нової моделі фахової підготовки майбутніх фахівців у вигляді цілісної науково-методичної системи, спроможної реформувати концептуальні, змістовно-структурні та організаційно-дидактичні основи, що підвищує відповідальність вищих навчальних закладів в реалізації нового, більш широкого підходу до навчання, виховання, розвитку студентів і потребує розробки системної концепції, спрямованої на

фундаменталізацію освіти. Саме тому особливого значення набуває фундаментальна підготовка майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту, яка через оновлення своєї гуманістичної парадигми здобуває фундаментальність, цілісність та універсальність, інтегруючи природничо-науковий та гуманітарний блоки знань в напрямку фундаменталізації.

Серед основних засобів *фундаменталізації професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту* ми вбачаємо:

1) зміну співвідношення між прагматичним та загальнокультурним компонентами освіти: пріоритетними повинні стати проблеми розвитку загальної культури майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту, формування у них наукових форм системного мислення;

2) зміну змісту і методології навчального процесу, що передбачає поглиблене вивчення фундаментальних законів природи і суспільства, набуття необхідних фундаментальних базових знань через створення принципово нових навчальних курсів, зорієнтованих на формування у майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту цілісних уявлень про наукову картину світу, на формування навиків системного її пізнання;

3) реалізацію єдності змісту, форм, функції та структури підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до професійної діяльності, оскільки нівелювання форм фундаменталізації цього процесу суттєво гальмуватиме розвиток його змісту, а недооцінка функцій гальмуватиме інноваційні зміни структури.

Забезпечення неперервності професійної освіти докорінно змінює роль вищої школи, мету її діяльності і функції, парадигму освіти "на все життя" на освіту "через все життя". С.О. Сисоєва підкреслює, що "сама ідея неперервної професійної освіти, реалізація концепції "освіта упродовж життя" посідає важливе місце серед сучасних прогресивних освітніх ідей, спрямованих на забезпечення сталого розвитку нашого суспільства та прогресу всього людства у XXI столітті" [2]. На думку автора, "з цього впливає актуальність проблеми створення гнучких механізмів постійного оновлення змісту освіти та технологій неперервного оновлення знань" [2].

Головною метою неперервної професійної фізкультурної освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців для всіх ланок системи фізичної культури та спорту на основі реального попиту на їх послуги, в їх здатності здійснювати і забезпечувати на всіх рівнях – від проекту, програми до їх реалізації – педагогічно організовану неперервну фізкультурно-оздоровчу діяльність з різними соціально-демографічними групами населення і створювати їм умови для фізкультурної самоосвіти.

У системі неперервної фізкультурної освіти вища освіта для майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту повинна стати тією ланкою професійного становлення, на якій він отримує потужний імпульс свого інтелектуального потенціалу, стимулювання процесів саморозвитку і самоосвіти, активного формування пізнавальних і професійних мотивів.

Забезпечення неперервності підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до професійної діяльності повинне відповідати таким викликам нового тисячоліття: антропоорієнтованому, який заснований на усвідомленні внутрішньої потреби і одночасно об'єктивній необхідності мобільного саморозвитку, умінні адекватно і динамічно контактувати з навколишніми і з самим собою. У сукупності це знаходить своє відображення в активній життєвій і професійній позиції майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту, направленої на діяльність по зміцненню та збереженню здоров'я населення, інтенсивності і продуктивності особистісного саморозвитку; інтелектуальному, який полягає в усвідомленні необхідності постійного росту інтелектуального потенціалу, оволодіння способами та інструментами пізнання світу, розвитку самостійної пізнавальної активності, які є основою самоосвіти, професійного саморозвитку майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту, їх готовності до професійної діяльності; інформаційному, який вимагає уміння цілеспрямовано знаходити і ефективно переробляти необхідну інформацію, що вимагає високо розвинутих когнітивних здібностей майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту; соціальному (комунікативному), як можливості позитивного набуття досвіду громадянського становлення, який є основою для формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

У рамках нової освітньої парадигми *інтелектуалізація* полягає в тому, що професійна освіта, поряд з пізнавальною функцією, повинна виконувати психологічну функцію, яка полягає в розвитку інтелектуального потенціалу студента з врахуванням унікальності і цінності його психологічних можливостей. Інтелектуалізація професійної освіти реалізується через форми проблемного, активного, розвиваючого навчання, в діяльнісному підході та інших суміжних з ними формах навчальної діяльності, яка має методичний базис, визначений пріоритетом стимулювання інтелектуальної діяльності майбутніх фахівців.

Інтелектуалізація вищої фізкультурної освіти поєднує спеціальну професійну підготовку майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту з розвитком його світогляду, морально-естетичної, професійної і фізичної культури, формуванням систем діяльнісного підходу до оволодіння окремими міжпредметними й узагальненими знаннями, уміннями і навичками. У ході засвоєння інформації у

студентів формуються способи евристичних і проблемно-пошукових дій, прийоми і методи розумової та практичної діяльності, що впливають на вироблення системного стилю мислення і цілісного світогляду майбутніх фахівців.

Під інтелектуалізацією професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту ми розуміємо те, що майбутній фахівець з фізичного виховання та спорту повинен володіти не тільки сумою знань, умінь і навичок, але й системою інтелектуально значимих якостей, необхідних йому для здійснення професійної діяльності.

Динамізація передбачає необхідність перманентного реагування системи професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту на всі зміни соціально-професійної практики, а також на прогресивні зміни внутрішніх сторін діяльності вищої школи, яка передбачає постійне трансформування змісту освіти, методичного апарату та інших характеристик її діяльності. Механізмом реалізації цієї тенденції є постійна зміна змісту вимог до підготовленості фахівця з фізичного виховання та спорту, на що повинні бути спроектовані будь-які зміни як змістовного, так і методичного характеру.

Динамізація професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту має системоутворювальне значення для її оптимізації і направлена на забезпечення єдності стабільності і динамічності освітнього стандарту. Така єдність забезпечується за рахунок використання динамічних відносних характеристик об'ємного і якісного оновлення змісту підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до професійної діяльності на основі варіативно-модульної структури змісту і єдиних рівневих критеріїв якості їх підготовки.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Таким чином, визначено та науково обгрунтовано сучасні тенденції функціонування системи вищої освіти в галузі фізичної культури та спорту, до яких віднесено гуманізацію та гуманітаризацію, фундаменталізацію, забезпечення неперервності, міждисциплінарності та інтернауковості, інтелектуалізацію та динамізацію професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

У перспективі планується дослідити концептуальні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у контексті сучасних тенденцій вищої фізкультурної освіти.

Використані джерела

1. Конох А. П. Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах / А. П. Конох // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 22. – С. 162–167.
2. Сисоева С. О. Наукові дослідження як результат творчого пошуку і професійної самореалізації педагога [Електронний ресурс] / С. О. Сисоева. – Режим доступу: http://sysoeva.org/2008/03/20/naukov_doslzhennja_jak_rezultat_tvorchogo_poshuku_profesionalno_samorealizac_pedagoga.html.

Bielikova N.O.

MODERN TRENDS OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT FUTURE SPECIALISTS' PROFESSIONAL TRAINING

Current trends of higher physical training functioning have been determined. The necessity of humanization and humanitarianization, fundamentalization, ensuring continuity, interdisciplinarity and interscientifity, intellectualization and dynamism of future specialists' physical education and sport training have been scientifically substantiated.

Key words: *tendencies, professional training, physical education and sport specialists.*

Стаття надійшла до редакції 13.09.2013 р.